

DOMSTOLENS DOM

6. oktober 1993 ^{*}

I sag C-109/91,

angående en anmodning, som Kantongerecht, Utrecht (Nederlandene), i medfør af EØF-traktatens artikel 177 har indgivet til Domstolen for i den for nævnte ret verserende sag,

Gerardus Cornelis Ten Oever

mod

Stichting Bedrijfspensioenfonds voor het Glazenwassers- en Schoonmaakbedrijf,

at opnå en præjudiciel afgørelse vedrørende fortolkningen af EØF-traktatens artikel 119 og vedrørende begrænsningen af de tidsmæssige virkninger af Domstolens dom af 17. maj 1990 (sag C-262/88, Barber, Sml. I, s. 1889),

har

DOMSTOLEN

sammensat af præsidenten, O. Duc, afdelingsformændene C.N. Kakouris, G.C. Rodríguez Iglesias, M. Zuleeg og J.L. Murray samt dommerne G.F. Mancini, R. Joliet, F.A. Schockweiler, J.C. Moitinho de Almeida, F. Grévisse, M. Diez de Velasco, P.J.G. Kapteyn og D.A.O. Edward,

generaladvokat: W. Van Gerven

justitssekretær: assisterende justitssekretær H. von Holstein og ekspeditionssekretær D. Louterman-Hubeau,

efter at der er indgivet skriftlige indlæg af:

^{*} Processprog: nederlandsk.

- G. C. Ten Oever ved I. P. M. Boelens, medarbejder ved Stichting De Ombudsman

- Stichting Bedrijfspensioenfonds voor het Glazenwassers-en Schoonmaakbedrijf ved advokaterne M. van Empel og O. W. Brouwer, Amsterdam

- den nederlandske regering ved plaatsvervangend secretaris-generaal T. P. Hofstee, Udenrigsministeriet, som befuldmægtiget

- Det Forenede Kongerige ved R. Caudwell, Treasury Solicitor's Department, som befuldmægtiget

- den tyske regering ved Regierungsdirektor E. Röder, Forbundsøkonomiministeriet, og Oberregierungsrat C.-D. Quassowski, Forbundsøkonomiministeriet, som befuldmægtigede

- Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved K. Banks og B. J. Drijber, Kommissionens Juridiske Tjeneste, som befuldmægtigede,

på grundlag af retsmøderapporten,

efter at G. C. Ten Oever, Stichting Bedrijfspensioenfonds voor het Glazenwassers-en Schoonmaakbedrijf, den nederlandske regering ved adjunct juridisch advisors J.W. de Zwaan og T. Heukels, Udenrigsministeriet, som befuldmægtigede, Det Forenede Kongerige ved Sir N. Lyell, QC, Barristers S. Richards og N. Paines og Assistant Treasury Solicitor J. Collins, som befuldmægtiget, den tyske regering og Kommissionen har afgivet mundtlige indlæg i retsmødet den 26. januar 1993,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse den 28. april 1993,

afsagt følgende

Dom

- 1 Ved kendelse af 28. marts 1991 indgået til Domstolen den 9. april 1991 har Kantongerecht, Utrecht (Nederlandene), i medfør af EØF-traktatens artikel 177 forelagt to præjudicielle spørgsmål vedrørende dels fortolkningen af traktatens artikel 119 for så vidt angår efterladtepension i henhold til en erhvervstilknyttet pensionsordning, dels vedrørende fortolkningen af Domstolens dom af 17. maj 1990 (sag C-262/88, Barber, Sml. I, s. 1889) for så vidt angår begrænsningen af dommens tidsmæssige virkninger.
- 2 Spørgsmålene er blevet rejst under en sag mellem G. C. Ten Oever og Stichting Bedrijfspensioenfonds voor het Glazenwassers-en Schoonmaakbedrijf (herefter benævnt »pensionskassen«) om tilkendelse af en enkemandspension.
- 3 Indtil Ten Oever's hustru afgik ved døden den 13. oktober 1988, var hun tilsluttet en erhvervstilknyttet pensionsordning, som finansieredes af arbejdsgiverne og arbejdstagerne. På daværende tidspunkt var det ifølge reglerne for ordningen kun enker, der kunne opnå efterladtepension. Først fra den 1. januar 1989 blev denne ret udvidet til også at omfatte enkemænd.
- 4 Efter at hustruen var afgået ved døden, ansøgte Ten Oever om enkemandspension. Ansøgningen blev afslået af pensionskassen med den begrundelse, at pensionsordningen ikke indeholdt bestemmelser om enkemandspension på det tidspunkt, da hans hustru afgik ved døden. Et af Ten Oever fremført argument om, at den pension, han ansøgte om, ifølge Barber-dommen, jf. ovenfor, måtte betragtes som løn i traktatens artikel 119's forstand, og at forskelsbehandling af mænd og kvinder derfor ikke var tilladt, imødegik pensionskassen ved at henvise til, at dommen var afsagt efter, at Ten Oever's hustru var afgået ved døden, og at dens virkninger var tidsmæssigt begrænset.
- 5 Efter at Ten Oever havde anlagt sag ved Kantongerecht, Utrecht, med påstand om, at pensionskassen tilpligtedes at tilkende ham den pension, han ansøgte om, beslut-

tede Kantongerecht at udsætte sagen og at forelægge følgende præjudicielle spørgsmål for Domstolen:

»1) Er ikke-lovregulerede ydelser til efterladte (som i dette tilfælde betaling af en enkemandspension) omfattet af begrebet løn i EØF-traktatens artikel 119 eller af de i samme artikel nævnte ydelser?

2) Såfremt det første spørgsmål besvares bekræftende, gælder EØF-traktatens artikel 119 for sagsøger da i et sådant omfang, at han kan gøre krav på udbetaling af en enkemandspension:

a) Fra hustruens dødsdag (den 13. oktober 1988)?

b) Fra afsigelsen af Domstolens dom den 17. maj 1990?

c) Eller gælder artiklen slet ikke, fordi sagsøgers hustru er afgået ved døden før den 17. maj 1990?«

6) Hvad nærmere angår de faktiske omstændigheder i hovedsagen, retsforhandlingernes forløb samt de skriftlige indlæg, der er indgivet til Domstolen, henvises til retsmøderapporten. Disse omstændigheder omtales derfor kun i det følgende i det omfang, det er nødvendigt for forståelsen af Domstolens argumentation.

Det første spørgsmål

7) Med det første spørgsmål ønsker den forelæggende ret oplyst, om en efterladtepension som den, der er tale om i den konkrete sag, er omfattet af begrebet løn i traktatens artikel 119, således at den er underlagt forbuddet mod forskelsbehandling i denne bestemmelse.

- 8 Ifølge fast praksis omfatter begrebet løn i artikel 119, stk. 2, samtlige ydelser, aktuelle eller fremtidige, som arbejdstageren som følge af arbejdsforholdet modtager fra arbejdsgiveren, eventuelt indirekte, i penge eller i naturalier. Den omstændighed, at visse ydelser udbetales efter arbejdsforholdets ophør, udelukker ikke, at de kan have karakter af løn i den i traktatens artikel 119 anførte betydning (jf. navnlig Barber-dommen, præmis 12).
- 9 Begrebet løn, som det således er defineret, kan derimod ikke omfatte socialsikringsordninger eller -ydelser, f.eks. alderspension, som direkte er reguleret ved lov, således at der ikke foreligger nogen overenskomst inden for den pågældende virksomhed eller erhvervsgren, og som obligatorisk finder anvendelse på almindelige grupper af arbejdstagere. Disse ordninger sikrer nemlig arbejdstageren ydelser fra et lovmæssigt system, der finansieres af arbejdstagere, arbejdsgivere og eventuelt det offentlige i et omfang, som i mindre grad følger af ansættelsesforholdet mellem arbejdsgiver og arbejdstager end af socialpolitiske overvejelser (dom af 25.5.1971, sag 80/70, Defrenne, Sml. 1971, s. 109, org. ref.: Rec. s. 445, præmis 7 og 8).
- 10 Med hensyn til den her omtvistede pensionsordning fremgår det af oplysningerne i sagen, at reglerne herfor ikke direkte er fastsat ved lov, men at de er et resultat af en overenskomst mellem arbejdsmarkedets parter, idet statsmagten blot på begæring af arbejdsgiver- og arbejdstagerorganisationer, der kan betragtes som repræsentative, har erklæret ordningen obligatorisk for hele fagområdet.
- 11 Det står endvidere fast, at pensionsordningen udelukkende finansieres af arbejdstagerne og arbejdsgiverne på det pågældende fagområde uden noget økonomisk bidrag fra det offentlige.
- 12 Heraf følger, at den omtvistede efterladtepension er omfattet af traktatens artikel 119.

- 13 Denne fortolkning afsvækkes ikke af, at efterladtepengen pr. definition ikke udbetales til arbejdstageren, men til den efterladte. Det må nemlig understreges, at retten til en sådan ydelse er en fordel, som udspringer af, at den efterlades ægtefælle var tilsluttet ordningen, således at den efterladte erhverver retten til pensionen som led i arbejdsforholdet mellem arbejdsgiveren og ægtefællen, og pensionen udbetales til den efterladte som følge af ægtefællens arbejdsforhold.
- 14 Det første præjudicielle spørgsmål må herefter besvares med, at en efterladtepension, der udbetales i henhold til en erhvervstilknyttet pensionsordning med de særlige kendetegn, som gælder for den i hovedsagen omhandlede ordning, er omfattet af traktatens artikel 119.

Det andet spørgsmål

- 15 Med det andet spørgsmål anmoder den forelæggende ret i det væsentlige Domstolen om at udtale sig om den nøjagtige rækkevidde af begrænsningen af de tidsmæssige virkninger af Barber-dommen, jf. ovenfor.
- 16 Det er i denne forbindelse tilstrækkeligt at gøre opmærksom på, at der blev truffet afgørelse om denne begrænsning i forbindelse med ydelser (specielt pensioner) i henhold til private erhvervstilknyttede ordninger, som er blevet henført under begrebet løn i traktatens artikel 119's forstand.
- 17 Ved afgørelsen herom blev der taget hensyn til, at særlige forhold gør sig gældende med hensyn til denne form for løn, idet der er en tidsmæssig forskydning mellem erhvervelsen af retten til pension, som sker gradvis i løbet af hele arbejdstagerens beskæftigelsesforløb, og den faktiske udbetaling af ydelsen, som opsættes indtil opnåelsen af en bestemt alder.

- 18 Domstolen tog ligeledes hensyn til de særlige mekanismer i forbindelse med finansieringen af erhvervstilknyttede pensioner og dermed til den beregningsmæssige forbindelse, der i hvert enkelt tilfælde består mellem de periodiske bidrag og de beløb, der skal udbetales engang i fremtiden.
- 19 Under hensyntagen til begrundelsen for begrænsningen af de tidsmæssige virkninger af Barber-dommen, som anført i dommens præmis 44, bør det præciseres, at ligebehandlingen med hensyn til erhvervstilknyttede pensioner kun kan påberåbes, for så vidt angår ydelser, der vedrører beskæftigelsesperioder efter domsafsigelsen den 17. maj 1990, medmindre arbejdstagerne eller disses ydelsesberettigede pårørende forinden har anlagt sag eller rejst en tilsvarende administrativ klage i henhold til den nationale lovgivning, der finder anvendelse.
- 20 Det andet præjudicielle spørgsmål må derfor besvares med, at i kraft af dommen af 17. maj 1990 i sag C-292/88, Barber, kan den direkte virkning af traktatens artikel 119 kun påberåbes til støtte for krav om ligebehandling med hensyn til erhvervstilknyttede pensioner, for så vidt angår ydelser, der vedrører beskæftigelsesperioder efter den 17. maj 1990, medmindre arbejdstagerne eller disses ydelsesberettigede pårørende — som anført i dommen — forinden har anlagt sag eller rejst en tilsvarende administrativ klage i henhold til den nationale lovgivning, der finder anvendelse.

Sagens omkostninger

- 21 De udgifter, der er afholdt af den nederlandske regering, den tyske regering og Det Forenede Kongerige samt af Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber, som har afgivet indlæg for Domstolen, kan ikke erstattes. Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den nationale ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagens omkostninger.

På grundlag af disse præmisser

kender

DOMSTOLEN

vedrørende de spørgsmål, der er forelagt af Kantongerecht, Utrecht, ved kendelse af 28. marts 1991, for ret:

- 1) En efterladtepension, der udbetales i henhold til en erhvervstilknyttet pensionsordning med de særlige kendetegn, som gælder for den i hovedsagen omhandlede ordning, er omfattet af EØF-traktatens artikel 119.
- 2) I kraft af dommen af 17. maj 1990 i sag C-262/88, Barber, kan den direkte virkning af traktatens artikel 119 kun påberåbes til støtte for krav om ligebehandling med hensyn til erhvervstilknyttede pensioner, for så vidt angår ydelser, der vedrører beskæftigelsesperioder efter den 17. maj 1990, medmindre arbejdstagerne eller disses ydelsesberettigede pårørende — som anført i dommen — forinden har anlagt sag eller rejst en tilsvarende administrativ klage i henhold til den nationale lovgivning, der finder anvendelse.

Due	Kakouris	Rodríguez Iglesias	Zuleeg	Murray
	Mancini	Joliet	Schockweiler	Moitinho de Almeida
Grévisse		Diez de Velasco	Kapteyn	Edward

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 6. oktober 1993.

J.-G. Giraud

O. Due

Justitssekretær

Præsident